

รูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมของอุตสาหกรรมผลิตแก้วไทย The Development Model of Network and Corporate Social Responsibility System of Thai Glass Manufacturing Industry

ลธิชัย เครือวุฒิกุล

Sithichai Klurvudtikul

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Social Development, faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง

Aumthip Srithong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Humanities and Social Science Thepsatri Rajabhat University

Email: sithichai_tc@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและพนักงานโรงงานประกอบการอุตสาหกรรมผลิตแก้วจำนวน 10 โรงงาน ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 350 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการศึกษวิจัยพบว่า

รูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทย มีรูปแบบการสนับสนุนและดูแลสังคม การส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษา การส่งเสริมศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม การสนับสนุนและดูแลสุขภาพ การส่งเสริมอาชีพและดูแลชุมชน การดูแลด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมบุคลากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย - จิตใจ และด้านสุขภาพทางการเงินของครอบครัว และการส่งเสริมศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

คำสำคัญ : เครือข่าย, ความรับผิดชอบต่อสังคม, อุตสาหกรรมผลิตแก้ว

Abstract

This research article with the following objectives. 1) to propose a model for the development of network and social responsibility of the Thai glass manufacturing industry. It is the mixed methods: the quantitative research in which the population is the executives and staff of 10 glass manufacturing factories in Bangkok and its surrounding provinces, totally 350; and the collected data were analyzed by using the Statistical Package for Social Science program; and the qualitative research by in-depth interviewing the 17 key informants, and the collected data were analyzed using Analytic Induction. The findings are as follows:

a model for the development of network and social responsibility of the Thai glass manufacturing industry is a form of social support and care, educational promotion and support, religious, traditional and cultural promotions, support and health care, career promotion and community care, environmental care, promotion of personnel with good quality of life in both physical and mental health, and the financial health of the family, as well as promoting religion, traditions, and culture as well.

Keywords: Network, Social Responsibility, Glass Manufacturing Industry

บทนำ

ในโลกแห่งธุรกิจที่ต้องมีการแข่งขันสูงในยุคปัจจุบัน ทำให้นักธุรกิจหน้าใหม่ๆ ที่ต้องการสร้างโอกาสเป็นเจ้าของธุรกิจด้วยตัวเองอาจจะต้องทำงานกันหนักขึ้น ซึ่งการทำธุรกิจให้ประสบความสำเร็จนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครๆ ก็ทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้ประกอบการหน้าใหม่ จำเป็นต้องมีที่ปรึกษาดีๆ ที่จะมาคอยให้แง่คิดและมุมมองต่างๆ ในการทำธุรกิจ เพื่อพาไปสู่ฝัน ดังนั้น การสร้างเครือข่ายการทำงานจึงเป็นวิธีการทำงานที่ได้รับความนิยมทั้งในภาคธุรกิจ และในการทำงานเชิงพัฒนาสังคม เป็นเพราะสังคมทุกวันนี้มีความสัมพันธ์กันทางราบและสลับซับซ้อนมากขึ้น ภาคธุรกิจในยุคปัจจุบัน ได้นำแนวคิดการจัดการเชิงเครือข่ายมาใช้ในการพัฒนาระบบการขายสินค้าและบริการของตนจนประสบความสำเร็จที่น่าทึ่งภายในระยะเวลาที่รวดเร็ว

การศึกษาของ Global Entrepreneurship Monitor Research ที่ดำเนินมากกว่า 10 ปี มีประเทศต่างๆ เข้าร่วมมากกว่า 70 ประเทศ ซึ่งให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเป็นผู้ประกอบการสูงติดอันดับต้น ๆ ของโลก สูงกว่าประเทศสิงคโปร์ เกาหลี หรือญี่ปุ่นอย่างมาก (Global Entrepreneurship Monitor, ออนไลน์) มีพื้นฐานของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเข้าสู่ธุรกิจ ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็มีมาตรการเสริมสร้างผู้ประกอบการและการพัฒนา SMEs มานานนับกว่า 10 ปี ผลที่เกิดขึ้นน่าจะทำให้ประเทศไทย มีพื้นฐานของการประกอบการในภาคธุรกิจและเศรษฐกิจที่เข้มแข็งได้ จากการศึกษาข้อมูลเชิงเปรียบเทียบเพื่อการพัฒนา ประจำปี พ.ศ. 2557 (Global Entrepreneurship Monitor 2014 : GEM) ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการสร้างเจ้าของธุรกิจและการบริหารกิจการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (BUSEM) และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ในปี 2557 พบว่าประเทศไทยมีอัตราการร้อยละกิจกรรมการเป็นผู้ประกอบการในระยะเริ่มต้น ร้อยละ 19.2 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.7 ในปี พ.ศ. 2556 อัตราร้อยละกิจกรรมการเป็นผู้ประกอบการที่มีอายุมากกว่า 35 ปี มีค่าร้อยละ 28.6 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 28 ในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งการเพิ่มขึ้นของอัตราการร้อยละดังกล่าว มาจากการที่ประชาชนไทยให้ความสนใจและมีความตื่นตัวในการเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น นอกเหนือจากความพร้อมทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการลงทุนและสาธารณูปโภคพื้นฐาน เทคโนโลยีและเงินทุนแล้ว สิ่งสำคัญที่เป็นปัจจัยหลักอีกอย่างหนึ่ง คือ ตัวผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมจะต้องมีความพร้อมด้วย ดังนั้น การพัฒนา ผู้ประกอบการให้มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะด้านการจัดการธุรกิจสมัยใหม่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรม เมื่อผู้ประกอบการมีความพร้อมก็จะเป็นปัจจัยเร่ง ที่สำคัญอันจะก่อให้เกิดการเติบโตของธุรกิจ ทำให้มีการขยายการลงทุนในกิจการจนเกิดเป็นรายได้ เกิดการจ้างงานและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นทำให้มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น (Global Entrepreneurship Monitor: 2560)

อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์แก้วและกระจกของประเทศไทยถือว่าเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ โดยมีมูลค่า การส่งออกประมาณ 35,000 ล้านบาทต่อปี และมีกำลังการผลิตมากที่สุดในภูมิภาคอาเซียน (เทพีวรรณ จิตรวชิรโกมล, 197: 7) ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์แก้วเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมากมายหลายชนิดหลายแบบ นอกจากจะเป็นเครื่องประดับตกแต่งที่สวยงาม หูหระแก้วเป็นเจ้าของและยังความชื่นชมให้แก่ผู้พบเห็น เพราะความวิจิตรพิสดารในศิลปะวิทยาการและกรรมวิธีการทำแก้วมาแต่โบราณแล้ว ปัจจุบันผลิตภัณฑ์แก้วหลายประเภทยังเป็นเครื่องใช้สำหรับชีวิตประจำวันอีกด้วย เช่น ภาชนะบนโต๊ะอาหาร ขวดแก้วสำหรับบรรจุ น้ำ เครื่องดื่มและอาหารสำเร็จรูป เป็นต้น กระจกเป็นผลิตภัณฑ์แก้วอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของอาคารบ้านเรือนและยานพาหนะ ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้ในทางวิทยาศาสตร์ชนิดต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์แก้วทำ

มาจากทรายแก้วซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมาย ดังนั้นการผลิต ผลิตภัณฑ์ทรายแก้วประเภทต่าง ๆ ในประเทศจึงก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มอย่างสูง นอกจากนี้ ยังสามารถทดแทนการนำเข้าที่สำคัญอีกด้วย

ด้วยเหตุผลและความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา กระบวนการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการรุ่นใหม่ของกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้วในประเทศไทย ตลอดจนแนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างโอกาสทางธุรกิจและนำกระบวนการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการรุ่นใหม่ของกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้วในประเทศไทย สร้างความสัมพันธ์ และการทำธุรกิจร่วมกัน ในรูปแบบต่าง ๆ ดำเนินการร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันทำให้ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สามารถอยู่รอด และแข่งขันกับธุรกิจระดับโลกได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้วในประเทศไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 350 ชุด ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซี่ (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) (อานินทร์ ศิลป์จารุ, 2552: 48 – 49) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีที่มาจากแหล่งข้อมูลหลัก (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก และข้อมูลรอง (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือวารสาร สิ่งพิมพ์และข้อมูลชนิดอื่น และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารระดับสูง และผู้จัดการโรงงานประกอบการอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้ว ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 10 โรงงาน จำนวน 19 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้วไทย พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้วไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการขับเคลื่อนนโยบาย อยู่ในระดับมากที่สุด ขณะที่ ด้านสภาพทั่วไป กระบวนการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตทรายแก้วไทย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อว่า มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันและมีการแลกเปลี่ยนและร่วมมือภายในเครือข่ายธุรกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการสร้างเป้าหมายร่วมกัน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่า เครือข่ายผู้ประกอบการมีเป้าหมายว่าจะแนะนำเปิดโอกาสทางธุรกิจและพัฒนาเครือข่ายให้เป็นผู้นำด้านการผลิตทรายแก้วในเอเชีย อยู่ในระดับมากที่สุด ขณะที่ด้านการกำหนดแผนกิจกรรมร่วมกัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่า การร่วมกันสำรวจปัญหาต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อกำหนด เป็นนโยบายในการแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการติดตาม/สนับสนุนการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่า เครือข่ายผู้ประกอบการมี

การติดตามผลการปฏิบัติการเครือข่ายความร่วมมือ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการขับเคลื่อนนโยบาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อว่า เครือข่ายผู้ประกอบการมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบาย อยู่ในระดับมากที่สุด

รูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทย พบว่า อุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทยดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจและดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลกิจการที่ดี และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน บริษัทดำเนินการทำ CSR อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่มีในองค์กรตอบสนองวิสัยทัศน์ของบริษัท มีการวางแผนเป็นกระบวนการเน้นการมีส่วนร่วมทั้งจากพนักงานในองค์กร ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งได้จัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เป็นกระบวนการและเป็นระบบ ทำให้เกิดผลดีต่อองค์กรและประเทศชาติ ดังนั้น เครือข่ายความรับผิดชอบต่อสังคมไทยของอุตสาหกรรมแก้วไทย จึงมีรูปแบบการสนับสนุนและดูแลสังคม การส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษา การส่งเสริมศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม การสนับสนุนและดูแลสุขภาพ การส่งเสริมอาชีพและดูแลชุมชน การดูแลด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมบุคลากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย-จิตใจ และด้านสุขภาพทางการเงินของครอบครัว และการส่งเสริมศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทย

อุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทยดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจและดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลกิจการที่ดี และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน บริษัทดำเนินการทำ CSR อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่มีในองค์กรตอบสนองวิสัยทัศน์ของบริษัท มีการวางแผนเป็นกระบวนการเน้นการมีส่วนร่วมทั้งจากพนักงานในองค์กร ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งได้จัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เป็นกระบวนการและเป็นระบบ ทำให้เกิดผลดีต่อองค์กรและประเทศชาติต่อไป อุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทยดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจและดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลกิจการที่ดี และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ เพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน บริษัทดำเนินการทำ CSR อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่มีในองค์กร ตอบสนองวิสัยทัศน์ของบริษัท มีการวางแผนเป็นกระบวนการเน้นการมีส่วนร่วมทั้งจากพนักงานในองค์กร ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งได้จัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เป็นกระบวนการและเป็นระบบ ทำให้เกิดผลดีต่อองค์กรและประเทศชาติ ดังนั้น เครือข่ายความรับผิดชอบต่อสังคมไทยของอุตสาหกรรมแก้วไทย จึงมีรูปแบบการสนับสนุนและดูแลสังคม การส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษา การส่งเสริมศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม การสนับสนุนและดูแลสุขภาพ การส่งเสริมอาชีพและดูแลชุมชน การดูแลด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมบุคลากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย-จิตใจ และด้านสุขภาพทางการเงินของครอบครัว และการส่งเสริมศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดี มีคุณธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ระดับบุคคล มีคุณลักษณะที่สำคัญของคนดี มีคุณธรรม คือ คนที่มีศีล มีธรรมะ มี

สติ มีความรับผิดชอบ ประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ ละอายและเกรงกลัวต่อบาป มีสัมมาอาชีวะ ขยันหมั่นเพียร รักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ตั้งใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา หมั่นทำบุญทำทาน อดทนอดกลั้น อดออม สามัคคี กตัญญูเกวณดี มีจิตสำนึกสาธารณะ มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ระดับ ครอบครัว พบว่า ครอบครัวดี มีคุณธรรม มีลักษณะสำคัญ คือครอบครัวที่ตั้งอยู่ในศีล 5 มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในครอบครัว มีความสัมพันธ์อันดีและอบอุ่น ไม่ประมาท ทำการโดยใช้ปัญญาสุภาพ รับฟังผู้อื่นใฝ่หาความรู้ ครองตนเป็นพลเมืองดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์บำรุงศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) รัฐควรกำหนดนโยบายให้อุตสาหกรรมผลิตแก้วไทยสามารถส่งเสริมให้ธุรกิจเกิดได้ไม่สำคัญเท่ากับการช่วยเหลือด้านการตลาดให้ธุรกิจดำรงอยู่ได้

1.2) ภาครัฐต้องทุ่มเทในการรณรงค์และส่งเสริมอุตสาหกรรมผลิตแก้วไทยดำเนินการจัดกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะส่งผลต่อสังคมแบบไม่ยั่งยืน

1.3) ภาครัฐควรส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งกับผู้ประกอบการหรือบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งยังไม่ได้เป็นที่รู้จักมากนัก

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตแก้วไทยโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.2) ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายความรับผิดชอบต่อสังคมไทยของอุตสาหกรรมแก้วไทย สร้างแนวทางการดำเนินงาน มีรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข

2.3) ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาระบบเครือข่ายและความรับผิดชอบต่อสังคมอุตสาหกรรมผลิตแก้วในประเทศไทย เพื่อความยั่งยืนสืบต่อไป

บรรณานุกรม

- ขวัญปัสสร จานทอง. (2557). “อิทธิพลของปัจจัยภูมิหลังการมุ่งประกอบการ และเครือข่ายทางสังคม ต่อความสำเร็จทางธุรกิจของ ผู้ประกอบการจังหวัดราชบุรี.” วารสารสมาคมนักวิจัย. 19 (1), มกราคม – เมษายน.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ. (2549). “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม.” ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ณัฐ วัฒนพานิช. (2551). “การปรับพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักสัปปุริสธรรม 7”. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เทพีวรรณ จิตรวัชรโกมล. (2558). ห้องปฏิบัติการเชี่ยวชาญด้านแก้วมั่งมันพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการไทยทุกระดับ. วารสารกรมวิทยาศาสตร์บริการ. 63 (197), มกราคม.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2552). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บิสซิเนส อาร์ แอนด์ ดี.
- ไผท วงศ์อนุตรโรจน์. (2545). “กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Denzin, N. (1970). **Sociology: Methodology: Research**. New York: Prince Hall.
- Global Entrepreneurship Monitor. (2560). **GEM Report**. แหล่งที่มา: <http://www.gem-consortium.org/docs/download>. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2560.